

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ІНОЗЕМЦЯМИ

LEGISLATION OF UKRAINE IN THE FIELD OF ADOPTION OF CHILDREN OF UKRAINIAN CITIZENS BY FOREIGNERS

Корнєва П.М., к.ю.н.,

старша викладачка кафедри приватного права та порівняльного правознавства
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Потапчук В.О., студентка II курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню актуального питання у сфері міжнародного приватного права законодавству України у галузі усиновлення дітей-громадян України іноземцями. Процес усиновлення дитини-громадянина України іноземцями є доволі складним та тривалим, і потребує від усіх сторін пильності, уважності та дотримання усіх процедур передбачених законодавством. Їх дотримання – це забезпечення захисту прав та інтересів дитини.

Розділом п'ятим Сімейного кодексу України регламентовано порядок усиновлення іноземцями дітей-громадян України. Згідно з національним законодавством, усиновлення дітей-громадян України іноземцями відбувається лише за умови виконання ряду вимог. Загалом ці вимоги можна розділити на ті, що ставляться до усиновлювача та ті, що ставляться до усиновлюваного. Для того, щоб дитину можна було усиновити, їй має бути не менше п'яти років та вона повинна, щонайменше рік перебувати на обліку, однак встановлює ряд ситуацій, коли цих вимог можна не додержуватися. Щоб іноземець став кандидатом в усиновлювачі він повинен бути старшим за дитину щонайменше на п'ятнадцять років, але не молодшим двадцяти одного року, пройти курси підготовки.

Також законодавством встановлені вимоги щодо їх соціального стану та матеріальних можливостей забезпечення дитини. У статті обґрунтовано необхідність внесення змін статей Сімейного кодексу України у галузі. Ратифікація Гаазької конвенції про захист прав дітей та співробітництво у галузі міждержавного усиновлення від 1993 року є важливим етапом удосконалення законодавства України.

Загалом, під час усиновлення дітей-громадян України іноземцями, важливо не тільки дотримуватися законодавчо визначеної процедури, але й враховувати інтереси саме дитини, а не усиновлювачів, оскільки усиновлення – це, перш за все, можливість дитини зростати у родині, де її розуміють та цінують.

Ключові слова: усиновлення, іноземці, діти, громадяни України.

The article is devoted to a study of a topical issue in private international law – Ukrainian legislation on the adoption of Ukrainian children by foreigners. The process of adoption of a Ukrainian child by foreigners is quite complex and lengthy and requires all parties to be vigilant and attentive and comply with all procedures provided for by law. Compliance with these procedures ensures the protection of the child's rights and interests. Section five of the Family Code of Ukraine regulates the procedure for adopting a child by foreigners who are citizens of Ukraine. According to national legislation, the adoption of a Ukrainian child by foreigners is subject to some requirements. Generally, these requirements can be divided into those applicable to the adoptive parent and those applicable to the adopted child. To be eligible for adoption, a child must be at least five years old and registered for at least one year, but the law sets out many situations where these requirements may not be met. To become a candidate for adoptive parents, a foreigner must be at least fifteen years older than the child but not younger than twenty-one years and undergo training courses. The legislation also sets out requirements regarding their social status and financial capabilities to provide for the child. The article substantiates the need to amend the Family Code of Ukraine articles in this area. The ratification of the Hague Convention on Protection of Children's Rights and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption of 1993 is an essential step towards improving Ukrainian legislation. In general, when adopting children of Ukrainian citizens by foreigners, it majors not only to follow the legally defined procedure but also to take into account the interests of the child, not the adoptive parents, as adoption is, first and foremost, an opportunity for a child to grow up in a family where he or she understood and valued.

Key words: adoption, foreigners, children are citizens of Ukraine.

Постановка проблеми. Війна внесла свої корективи у життя кожного з нас. Тисячі людей втратили свої родини й тому потребують піклування. Маленьким громадянам потрібно набагато більше підтримки від близьких та рідних, ніж дорослі, тому питання усиновлення сьогодні стає актуальним. Однією з найгостріших проблем є питання міждержавного усиновлення. Дитяча проблематика одержує увагу і прихильність з боку суспільства у світі. Українським законодавством дозволено усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Але потрібно удосконалити цю процедуру, дотримуючись всіх вимог нашого законодавства.

Кількість дітей-сиріт щодня непинно зростає, однак після нашої перемоги виявиться, що їх кількість перевищує значно перевищує офіційні дані, оскільки частина нашої території ще досі окупована. Тоді питання усиновлення постане дуже гостро.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика усиновлення дітей іноземцями досліджувалася рядом науковців, таких як Березовська К.І., Грищенко К., Журило С.С., Токарчук Л.М. та багато інших вчених з різних галузей права.

Вони розглядали питання щодо реалізації прав іноземних громадян на усиновлення дітей в Україні, а також взаємодії українського законодавства з законодавством інших країн у сфері усиновлення, та проблеми захисту прав дітей в контексті усиновлення іноземцями. Дослідження цих проблем допомагають виявляти прогалини у законодавстві. Досить важливими джерелами дослідження цієї теми є міжнародні документи. Гаазька конвенція про захист прав дітей та співробітництво у галузі міждержавного усиновлення та Конвенція про права дитини становлять основу міжнародної співпраці в галузі усиновлення дітей.

Однак, усі дослідження не є достатньо вичерпним, тому деякі питання усиновлення залишаються актуальними та спірними й потребують законодавчого врегулювання.

Мета. Аналіз законодавства України, яким регулюється процес усиновлення дітей громадян України іноземцями та шляхи удосконалення законодавства.

Виклад основного матеріалу. Велика кількість науковців розглядають питання щодо усиновлення дітей, однак всі вони єдині у думці про те, що законодавство

у галузі усиновлення дітей-громадян України є не досконалим. Багато питань у цій сфері потребують як удосконалення та актуалізації, так і конкретизації.

У Сімейному кодексі України є окремий розділ, який відноситься до регулювання сімейних відносин з участю іноземців, використання законів інших країн та міжнародних угод. Законодавство регулює тільки найбільш важливі питання у сімейних відносинах, зокрема, правила щодо усиновлення дитини. У частині 1 статті 207 Сімейного кодексу України визначено, що усиновлення – це прийняття усиновлювачем до своєї сім'ї особи на правах сина або дочки [1].

На думку Березовської К.І., усиновлення дітей-громадян України іноземцями відбувається доволі рідко через недосконалість нашого законодавства, а також через нестабільну політико-соціальну ситуацію на території України [2].

Відповідно до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей протягом воєнного стану, а також протягом 3 місяців після його закінчення видача іноземцям направлень для знайомства та встановлення контактів з дітьми не видається. Виняток становлять іноземці – родичі дитини, або ж коли іноземцем вже були усиновлені брат чи сестра [3].

На думку Токарчук Л.М., норми, що стосуються процедури усиновлення в консульських установах та дипломатичних представництвах України, мають дискримінаційний характер. Вона вважає, що процедура усиновлення повинна бути однаковою як для громадян України, що постійно проживають на території України, так і для іноземних громадян чи громадян України, які проживають за межами країни, які бажають усиновити дитину з України. [4, с. 403].

Для того, щоб дитина, громадянин України, могла бути усиновлена іноземцем, вона повинна перебувати на обліку в Національній соціальній сервісній службі не менше ніж один рік, а також повинна досягти п'ятирічного віку. Однак, частиною другою статті 238 Сімейного кодексу України встановлено випадки, коли іноземець може усиновити дитину без дотримання наведених вимог – коли він є родичем дитини або раніше усиновив її братів чи сестер, а також коли дитина має хворобу, що віднесена до спеціального переліку хвороб, затвердженого Міністерством охорони здоров'я України [1].

Україна підписала Гаазьку конвенцію про захист прав дітей та співробітництво у галузі міждержавного усиновлення ще 29 травня 1993 року, однак досі не ратифікувала. Більшість країн, куди діти, громадяни України, частіше від'їжджають, уже приєдналися до угоди, тому приєднання до Конвенції, перш за все, зміцнить правовий зв'язок у галузі міждержавного усиновлення між Україною та країнами-учасниками.

У Гаазькій конвенції чітко не визначені процедури усиновлення, навпаки, у ній закріплено лише загальні принципи. На думку багатьох вчених, визначення чітких процесуальних особливостей покладається саме на державу, що ратифікувала Конвенцію.

Для того, щоб наша держава стала повноправною учасницею Гаазької конвенції, Верховна Рада повинна ухвалити закон про приєднання до неї. Деякі статті законодавства України вже збігаються зі статтями Конвенції. Зокрема, частиною третьою статті 283 Сімейного кодексу України регламентовано, що іноземці можуть усиновити тільки ту дитину, яку не бажає усиновити жоден громадянин України, а у Конвенції визначено пріоритет усиновлення дитини у державі її походження [1, 5]. До того ж метою Конвенції є забезпечення запобігання викрадення, продажу або торгівлі дітьми.

Для того, щоб іноземець міг усиновити дитину-громадянина України, потрібна згода Національної соціальної сервісної служби. Ця служба подає запит до Національної поліції для перевірки наявності або відсутності інформації компрометуючого характеру в правоохоронних органах держави, громадянами якої є іноземці, а також до держави, де вони проживають, та до Генерального секретаріату Інтерполу. Законодавцем встановлений термін перевірки – 40 днів з дня отримання відповідного запиту [3]. Однак, відомі випадки, коли правоохоронні органи держави, громадянином якої є іноземець, або держави надавали не достовірну інформацію. Показовим є випадки, коли дітей усиновлювали іноземці, котрі до цього перебували під слідством за вчинення кримінальних правопорушень.

Також варто змінити зміст статті 216 Сімейного кодексу, а саме: “Посередницька, комерційна діяльність щодо усиновлення дітей, передання їх під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян України, іноземців дозволяється тільки уповноваженим на це організаціям”, оскільки Конвенцією передбачено створення уповноваженої організації, яка б прискорювала процедуру усиновлення. Центральні органи зможуть встановлювати межі повноважень та контролювати діяльність таких організацій [5].

Організації могли б проводити навчання кандидатів усиновлювачів та надавати професійний психологічний супровід під час спілкування з дітьми.

Ратифікація Гаазької конвенції про захист прав дітей та співробітництво у галузі міждержавного усиновлення дозволить вирішити ще одну дуже важливу проблему. Наразі працівники консульських та дипломатичних установ не в змозі здійснювати повний нагляд за дотриманням прав усиновлених дітей, які проживають за межами території України.

У Конвенції зазначено, що кожна з країн, що ратифікувала її повинна забезпечувати усиновлення відповідно до стандартів, визначених у Конвенції [4]. Україна зможе ще тісніше співпрацювати з іншими країнами для того, щоб забезпечувати кращий нагляд за дотриманням прав дітей та умовами проживання та виховання усиновлених іноземцями дітей.

Висновки. Наразі, під час воєнного стану, іноземці не можуть усиновлювати дітей-громадян України. Однак, згодом, велика кількість іноземців захочуть усиновити дитину, тому актуалізація та удосконалення законодавства у цій галузі є важливим та необхідним через нестабільну політико-соціальну ситуацію на території України.

Найбільш доцільною є ратифікація Україною Гаазької конвенції про захист прав дітей та співробітництво у галузі міждержавного усиновлення від 1993 року. Приведення законодавства у відповідність до Конвенції дозволить пришвидшити процес усиновлення дітей-громадян України іноземцями без втрати якості перевірок усиновлювачів.

Гаазька конвенція встановлює низку стандартів, зокрема необхідність надання інформації щодо дітей та забезпечення нагляду за умовами проживання та виховання усиновлених іноземцями дітей-громадян України.

Завдяки ратифікації Конвенції можна покращити захист прав українських дітей, що були усиновлені іноземцями, а також уникнути можливих випадків торгівлі дітьми. До того ж це чудова можливість продемонструвати світовій спільноті відповідальність української влади у цій галузі.

Приведення законодавства України у відповідність до норм міжнародного дозволить створити надійну та прозору систему усиновлення дітей-громадян України іноземцями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2947-14> (дата звернення: 24.03.2023).
2. Березовська К.І. Правове регулювання відносин усиновлення з іноземним елементом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеса, 2019. 22 с.
3. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Висновок, Звіт, Акт, Повідомлення, Інформація від 08.10.2008 № 905 База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/905-2008-%D0%BF> (дата звернення: 26.03.2023).
4. Токарчук Л.М. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як реалізація принципу державної охорони сім'ї: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеса, 2021. 512 с.
5. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення (укр/рос) : Конвенція; ООН від 29.05.1993. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_365 (дата звернення: 31.03.2023).